

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Lokalhistorisk Arkiv
for
Dybbøl, Ulkebøl og Sønderborg

11-11-2013

Sidste kransenedlægning på Kirketorvet
med Sønderborg Garnisons medvirken

GENERALFORSAMLING
Tirsdag den 11. marts kl. 1900
(Se indlagt løsblad)

Arkivernes data og åbningstider

Arkiv-data:

Arkiv-Nyt 29. årgang udgives af:
Lokalhistorisk Arkiv for
Dybbøl, Ulkebøl og Sønderborg

Arkivet Asylvej 1, Sønderborg
Tlf. 74 43 27 10
E-mail: sdbg.arkiv@bbsyd.dk
Leder: Svend-Erik Olsen

Arkivet Torvet 12, Ulkebøl
Tlf. 74 42 93 66
Email: ulkeboel.arkiv@bbsyd.dk
Leder: Helene Petersen

**Den selvejende institution
Lokalhistorisk Arkiv
for
Dybbøl, Ulkebøl og Sønderborg**

Formand:
Knud Erik Sørensen
Næstformand:
Marianne Drostrup
Sekretær:
Conny G. Philippsen
Kasserer:
Knud Kylling Petersen
Medlemsansvarlig
Kai Viggo Jørgensen
Bestyrelsesmedlemmer:
Einer Johansen
Herman Boysen

Redaktion for Arkiv-Nyt
Kai Viggo Jørgensen

Arkivernes åbningstider:

Arkivet Asylvej 1

Mandag kl. 0900 – 1200
Onsdag kl. 1500 – 1700

Arkivet Ulkebøl

Tirsdag kl. 1000 – 1200
Onsdag kl. 1930 – 2100

Hjemmeside:

www.sdbglokalkarkiv.dk
www.skla.dk

Vi minder om arkivernes slogan:
Smid aldrig gamle papirer og billeder
væk
men aflever det hele på arkiverne!

**Vi sorterer, registrerer og opbevarer
for eftertiden!**

Arkiverne er til for jer, så kig bare ind

Nyt fra arkiverne

Sønderborg

Vi har på arkivet haft en god sommer og efterår, der har været mange besøgende med mange spørgsmål, som vi har kunnet give svar på.

H. C. Carstensen er fratrådt ved arkivet på grund af sygdom. Vi vil gerne sige tak HC for det store arbejde, du har lagt i arkivarbejdet gennem årene.

Vi har fået ny medarbejder H. C. Jensen, som beskæftiger sig med forefaldende arkivarbejde.

Store Billeddag på Slottet d. 13. oktober var igen i år godt besøgt og en god dag for arkivets medarbejdere og publikum. I samarbejde med Ulkebøl Arkiv og Arbejder-arkivet havde vi lavet et foredrag om emnet ”Fra jord til bord”, Ulkebøl fortalte om landbrug, Arbejderarkivet om slagteri og Knud Erik Sørensen sluttede af med handel, hvor emnet var Kvickly.

24. oktober blev der i Menighedshuset afholdt foredrag om JF-Fabriken. Foredraget blev fremlagt af tidligere Produktionschef på JF-Fabriken Per Gadegaard. Der var 110 tilhørere og det har givet mange positive tilbagemeldinger. Året 2014 vil blive præget af krigen 1864 og i den anledning vil der være en udstilling på arkivet Asylvej 1.

På arkivet har vi fået en ny kopimaskine så vi nu bl. a. har mulighed for selv at trykke vort medlemsblad.

Svend-Erik Olsen

Ulkebøl

Vi har fået en ny medarbejder, Hans Petersen, på arkivet. Hans vil især beskæftige sig med slægterne i Ulkebøl. Hans har allerede registreret mange Ulkebøller og vil sikkert kunne hjælpe, hvis man søger sine aner.

Arkivet deltog sammen med de øvrige arkiver i ”Store billeddag” i riddersalen på Sønderborg slot den 13. oktober. Her fremviste vi forskellige billeder – bl.a. en serie fra Saxgaard på Nørremark om landbrug i gamle dage. Vi håber, et lignende arrangement gentages næste år

Helene Petersen

Lavbrinke

Foranlediget af, at ejendommen Sundsmarksvej 40 i skrivende stund er i færd med at blive indrettet som restaurant med navnet ”**Huset Blom**” har redaktionen fundet lidt om husets historie:

”Lavbrinke” var oprindeligt en landejendom i Sundsmark ejerlav og har en historie, der kan føres langt tilbage i tiden.

Den ændrede status i 1911 da en ung, driftig landmandssøn fra Hundslev, den 25årige Hans Hansen Blom køber det tilbageværende jordareal og de gamle bygninger for 28.500 Mk.

Blom havde fået en grundig og alsidig uddannelse som gartner i store tyske gartnerier og han gik straks i gang med at ændre det gamle landbrug på ca. 8 ha til gartneri og frugtavl.

Den officielle åbning var den 1. april 1912, hvor frugtplantagen var påbegyndt, drivbænke anlagt og grøntsagsproduktionen sat i gang. I begyndelsen bestod avlen hovedsageligt af frugt og grøntsager, men der var helt fra start konstant fremgang så der byggedes drivhuse, plantedes bærbuske og blomster- og potteplanteproduktion optoges i driften.

I 1923 får Blom borgerbrev som detailhandler i Sønderborg og åbner forretningen ”Flora” på Rådhusstrøget.

Han lærer bl.a. kunderne at sætte pris på de nymodens tomater og fra forretningen afsættes en del af den store produktion af afskårne blomster og potteplanter foruden frugt, bær og grøntsager.

I 23-24 lader Blom den store, trefløjede villa Sundmarksvej 40 opføre til privatbolig.

er Blom kommet i pensionsalderen, sønnen, der var uddannet gartner, dør tidligt og bygrænsen flyttes den 1. april 1954 mod øst og industrien flytter ind i området.

JF-fabrikken, der var grundlagt i 1951 – delvis på og opad Lavbrinkes jorder – kræver udvidelser og i etaper afhændes store parceller til landbrugsmaskin-fabrikation.

I 1960 afhændes yderligere ca. 4,5 ha af gartneriet og gartneridriften ophører.

Kilde: bl.a. et notat af Peter L. Jacobsen
KVJ

Nekrolog

Onsdag den 11. december afgik lederen af Lokalhistorisk Arkiv i Sønderborg indtil 2012, H. C. Carstensen (HC) ved døden efter lang tids sygdom.

HC var Sønderborg-dreng med hud og hår og efter læretid som isenkræmmer hos Lorenz Andersen og aftjent værnepligt trådte han ind i faderens firma ”Sønderborg Skærve- og Grusværk” som derefter dannede rammen om hele hans erhvervsaktive liv.

I midten af 1990'erne afhændede HC firmaet og fik derefter en meget aktiv ”tredje alder” bl. a. som medarbejder på Lokalhistorisk Arkiv i Sønderborg, hvor han senere blev en meget engageret leder.

Under HC's ledelse gennemgik arkivet en rivende udvikling – ikke mindst på IT-området – ligesom han var medvirkende til, at arkivet i 2005 kunne flytte til vores nuværende adresse på Asylvej.

HC havde et stort lokalkendskab og det kom arkivets brugere til gode ligesom han var en efterspurgt foredragsholder i foreninger, på plejehjem o.s.v.

Med HC's bortgang har byen mistet en person med et stort lokalkendskab og vi på arkivet har mistet en god og hyggelig kollega. Æret være HC's minde.

Als Ægekспорт

Als Ægekспорт blev startet i 1922 af Helmer Sander-Larsen, Saxgaard.

Helmer havde en broder, Einar Sander-Larsen, der var rejst til England. Han var ansat i et firma, som hed Richard Tricket, Tooley Street, London. Dette firma var medlem af London Egg Exchange, dengang et førende firma indenfor æghandel i England og på Einars foranledning startede Helmer med at samle æg ind hos landmænd i omegnen.

På Saxgaard blev der indrettet et ægpakkeri mellem hestestalden og svine-stalden. Alle æg blev lagt på et transportbånd med bægre. Æggene blev kørt igennem et mørkt rum, hvor de blev gennemlyst og kontrolleret, så de var i orden. De blev pakket i store trækasser med 500 stk. i hver kasse.

De blev transporteret til Esbjerg, og sejlet med skib til England. Samtidig begyndte Helmer at sælge æg til omegnens bagere og købmænd.

Ægleverance til Vollerup Husholdningsskole

Helmer og Einars bror i Hornsyld, Gunnar, begyndte også med en ægforretning, Hornsyld Ægforretning.

I 1935 blev Helmers søn Thorolf leder af Als Ægekspport. Der blev bygget en bungalow i Saxgaards have til hans familie.

Man samarbejdede med grossistfirmaet Kaj Johansen i København. Der stod Ja-Kaj på lastbilerne.

De overtog Als Ægekspport da 2. verdenskrig brød ud og eksporten til England gik i stå. Thorolf fortsatte som leder af Als Ægekspport.

I 1946 blev forretningen flyttet til Bjerggade i Sønderborg, og Thorolf med familie flyttede til Arnkilgade.

På Saxgaard var der 3 lastbiler, der hentede æg. Der var 2 faste chauffører: Jørgen Nielsen, Nørremark 14 - hans kone Katrine passede gennemlysning af æggene - og Andreas "Knækæg" Christensen - hans kone Louise pakkede æggene. De boede i "Bungalowen" Tvedmark 3. Derudover var der yderligere 3 ansatte. I Sønderborg var der normalt 2 lastbiler og en VW kassevogn, der blev brugt til bykørsel.

Als Ægekspport i Bjerggade

Normalt var der 3-4 chauffører og 6-8 ansatte i pakkeriet.

Af ansatte kan bl. a. nævnes Thorolfs 2 søstre Agnethe Kock og Ragna Boysen og Poul Boysen, som passede telefonen. Der var Jes Sivertsen fra Kegnæs, Jørgen Hansen fra Vollerup og Harald Dominiussen, som senere blev leder af pakkeriet.

Als Ægekspport blev nedlagt i 1978, da Thorolf fyldte 70 år.

Helmer Sander-Larsen

Dødsfald

I det forløbne halve år har arkivet med vemod måttet tage afsked med to af vore **æresmedlemmer**:

I sommerens løb afgik eet af Arkivets grundlæggere **Hans Peter Hansen**, Ulkebøl ved døden.

Hans Peter var med i en lille gruppe, der i 1977 indsamlede billeder fra det gamle Ulkebøl og efter at have været vist på en udstilling i Ulkebøl bibliotek dannede samlingen grundlaget for etableringen af Lokalhistorisk Arkiv i såvel Ulkebøl som Sønderborg i 1979.

Hans Peter arbejdede indtil for få år siden trofast med i arkivet i Ulkebøl og var bl.a. forfatter til to bøger om hhv. "Amtsbannerne på Als" som "Jernbanerne på Als".

Æret være Hans Peter Hansens minde.

P.S.: I oktober 2013 afgik ligeledes Hans Peters kone Rita ved døden.

Den 4. november afgik Ulkebøl arkivets mangeårige leder **Sophie Rasmussen** ved døden.

Ulkebøl arkiv skriver i den anledning:

"Ulkebøl Lokalhistorisk Arkiv har mistet vort æresmedlem og trofaste medarbejder gennem 34 år, Sophie Rasmussen. Sophie var med til at starte Ulkebøl Arkiv i 1979 og var arkivleder i 32 år.

Hun havde en meget stor viden om Ulkebøl sogn som vi kunne gøre brug af på arkivet.

Sophie var også med til at starte museet på Rønhave, hvortil hun bidrog med mange ting fra sit eget hjem.

Sophie stammede fra gården "Damgård" i Ulkebøl by og hun overtog gården fra sin far i 1970 og drev den indtil den blev nedlagt i forbindelse med omkørselsvejen til Alssundbroen.

Sophie flyttede derefter til Skovby og senere Hørup, men fortsatte i alle årene med at lede arkivet i Ulkebøl med fast hånd. Sophie var arkivet og hun vil blive savnet.

Æret være Sophies minde.

Helene Petersen"

Redaktionen

Lidt lokalstof anno 1914

En stor sildefangst i februar måned:

Fisker Mehl her fra Sønderborg fangede lørdag nat **282 kasser** sild i Vemmingbund.

Fra byrådet:

Det vedtoges at Brohovedskansen formedelst 300 Mk. istandsættes i anledning af Dybbøl-festen.

Der vedtoges en bevilling af støtte på 10.000 Mk. til Dybbøl-festen (50 års juli.).

Rådmand Johannsen (guldsmeden) beder om overvejelse af opsamling af papirstumper på byens hovedgader.

Kleinsmedemester Rochler foreslår indrettet en skøjtebane. Der gøres forsøg med oversvømmelse af Store og Lille Skratmose.

Byrådet behandler invitation til fest hos overpræsidenten i Slesvig den 5. og 6. februar til **fejring af Slesvig-Holstens befrielse fra det danske herredømme**. Borgmesteren deltager.

Forretningsnyt:

Købmand Steins tømmerforretning overtages den 1. april i forpagtning af træhandlerne Lensch og Bartram.

Købmand Stein beholder selv handelen med jern og cement.

Borgmestervalg i 1914

Den 31. juli 1914 udløb borgmester, Dr. Petersens valgperiode og i slutningen af februar måned begyndte en – til tider heftig – diskussion i byrådet om hvorvidt borgmesteren skulle fortsætte eller om der skulle udskrives frit valg.

Borgmesterens løn startede ved 6200 Mk. årligt stigende til 8200 Mk. og når dette beløb var nået forhøjedes det med 800 Mk. årligt. Stillingen var pensionsberettiget.

På et møde i slutningen af februar stillede Dr. Reuter (læge) på hele byrådets vegne forslag om ikke at udskrive valg, men uden videre at opstille Dr. Petersen til genvalg **på livstid!** (På denne måde kunne man bl.a. spare pensionen og arbejdet med at indarbejde en ny borgmester).

Forslaget vedtoges eenstemmigt, men kunne kun endelig vedtages hvis Justizråd Alexandersen, der ikke var tilstede ved mødet, kunne stemme for.

Borgmester Dr. Petersen

På det næste byrådsmøde var der imidlertid på ny diskussion om emnet idet en kreds af borgere havde protesteret med argumenter som: Vi kan ikke have en olding som borgmester – pensionen kan ikke være en uventet udgift – vanskeligheder med at indarbejde en ny borgmester holder ikke stik – man skal ikke drive usund personforguldelse og ”ingen er uerstattelig”.

Diskussionen fortsatte i tiden derefter, men hvad der i sidste ende skete, har jeg ikke undersøgt nærmere – en kendsgerning er dog, at dr. Petersen fortsatte som borgmester indtil han ved afstemningen i 1920 blev afløst af købmand I.H.Kock.

Sønderborgs bombardement 1864

Før krigens udbrud i 1864 havde Sønderborg i et par år været garnisonsby idet en bataillon i 1861 blev placeret i byen. I december 1863 flyttede denne styrke sydpå og andre soldater kom til. Alle regnede imidlertid med at landets forsvar skulle finde sted ved Dannevirke og Sønderborg var derfor kun i mindre grad forberedt på at blive direkte indblandet i krigen. En fornemmelse deraf fik man dog, da de første danske soldater udmattede kom frem til byen efter at Dannevirkestillingen var opgivet.

Søndag den 7. februar 1864 så man fra Sønderborg en sort stribe mod den hvide sne. Den kom uafbrudt over bakken, fyldte hele den åbne landevej og forsvandt bag brohovederne og nåede endelig op i hovedgaden. Det mørke tog var vore soldater – dødrætte og segne-færdige. Nu var vi med i krigen og hele det daglige livs orden var opløst. I de kommende dage indkvarteredes der 2900 mand i byen – på slottet, i pakhuse og mange i private huse. Alle de store købmandsgårdes stalde blev beslaglagt så der blev plads til 220 militærheste.

Den 15. marts faldt de første granater i byens sydlige ende. Ingen blev dræbt, men forskrækkelsen var stor, og de, der havde slægtninge i nærheden, søgte ud på Als. De følgende dage faldt vel af og til en enkelt granat forskellige steder i byen, men uden at anrette væsentlig skade. Den 2. april faldt en granat i slottet, men det lykkedes at forhindre en brand. Slottet blev derefter opgivet som kaserne og depot og kun nogle vagter blev tilbage for at slukke eventuelle brande. Den sydlige del af byen blev udsat for de fleste ødelæggelser (således blev Havbogade f. eks. næsten ikke berørt) og apoteket fik en træffer, men huset var dog stadig beboeligt. Ernst Günthers palæ overfor apoteket blev totalskadet og det samme gjaldt Rådhuset .

HCC

Vollerup i vikingetiden

Ifølge den angelsaksiske præst og historiker Beda (671-735 e. Kr.) udvandrede jyder, anglere og saksere til England i midten af 400-tallet. I de efterfølgende godt 200 år var området tyndt befolket og skoven bredte sig. I begyndelsen af yngre germansk jernalder (ca. 650-700 e. Kr.) blev skoven atter ryddet.

Folk fra nord og øst befolkede området ned til Slien.

Det var en udvikling, som fortsatte i vikingetid (800-1050) og ældre middelalder (1050-1250). Særlig intens synes den at have været på Als og Sundeved, hvor mange nye gårde og gravpladser blev anlagt.

Denne aktivitet afslørede i forbindelse med Sønderborg Fjernvarmes planer om at etablere et solvarmeanlæg på et stykke jord i Vollerup, tilhørende Bent Petersen, Øster Hesselgård. I den forbindelse foretog arkæologer fra Museum Sønderjylland en undersøgelse for at sikre kulturarven, inden den ødelægges for altid.

Et område af Langhuset. I baggrunden ses informations huset

Museets arkæologer afsluttede i marts 2008 udgravningen af et vikingehus fra ca. 800 e. Kr. Etableringen af solvarmeanlægget gennemførtes derefter under betingelse af, at solfangerfoden ikke måtte blive gravet ned. Solfangerne blev derfor monteret på betonblokke. Herved undgik man at ødelægge undergrunden, og det vil være muligt senere på en forholdsvis enkel måde at foretage yderligere undersøgelser.

Rekonstruktion af Volleruphuset

Under solfangeranlægget lå engang en stor gård. Kun gårdens hovedhus er udgravet. Under den fede muld fremstod husets omrids tydeligt i form af væggrøfter og stolpehuller.

Huset har været næsten 37m langt og op til 7,25m bredt. Langvæggene var buede, mens gavlene var tilnærmelsesvis rette. Taget var båret af syv sæt stolper. De stod i to rækker, som fulgte den buede væglinje. Det yderste sæt var i begge ender sat i gavlen.

Omridset var meget velbevaret og fremstod tydeligt i den lyse undergrund med væggrøfter og stolpehuller efter tagbærende stolper.

Huset har antageligt været delt i tre rum: opholdsrum mod vest, lade i midten og stald mod øst.

Der var fire indgange: tre i langvæggene og én i østgavlen. Alle døre var sat let indrykket i forhold til væggen.

Væggene var stavbyggede og sat i en væggrøft. Den buede stolpesætning viser, at tagryggen har været en "svineryg" - d.v.s. at den krummer og huset er således højest på midten.

Efter Herman Boysen

Ulkebølbogen.

Fra arkivet i Ulkebøl er der i oktober udkommet en ny bog i serien af Ulkebølbøger. Titlen er

Frugt og Grønt i Ulkebøl Sogn

Det er en fortælling om gartnere og frugtavlere fra begyndelsen af 1600-tallet og til i dag. Den er igen redigeret af Henning Faurby. Desuden har Hans Henrik Jacobsen, Helmer Sander-Larsen og Palle Fløe gjort et stort arbejde for at samle materiale og billeder til bogen.

Bogen koster 75 kr. for medlemmer og sælges på begge arkiver, hos Brugsen i Ulkebøl og hos boghandlerne i Sønderborg.

I forbindelse med udgivelsen var der inviteret til en lille reception på Arkivet i Ulkebøl.

Bogen præsenteres

Arrangementer 1. halvår 2014

Generalforsamling

Tirsdag den 11. marts kl. 1900

I Menighedshuset

Tilmelding (af hensyn til kaffen)
senest 5. februar til eet af arkiverne

Se i øvrigt vedlagte indkaldelse

Udflugt til Haderslev

Fredag den 13. juni

Vi kører i bus fra Kirketorvet **kl. 0945**
og besøger først den Sønderjyske Vognsamling i den gamle Schau-
manns klædefabrik. Efter en guidet rundvisning på ca. 1 1/2 time er
der mulighed for at indtage **medbragt mad** på stedet.

Når vi har fået stillet den værste sult, kører vi videre til Museum
Sønderjyllands arkæologiske Samling, der ligger et andet sted i Ha-
derslev. Her får vi først ca. 1/2 times introduktion især med fokus på
de fund, der er gjort i egnen omkring Sønderborg og derefter kan
man gå rundt og se samlingerne på egen hånd.

Kl. ca. 1530 sætter vi atter næsen hjemad.

Pris kr. 200 / person

Tilmelding senest 28. maj til eet af arkiverne

Indtryk fra ”Store Billeddag 2013”

